

УДК 631.11.003.13:658

Гнаткович О.Д.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
та комерційної діяльності
Львівський інститут економіки і туризму

ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ І ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Постановка проблеми. Досягнення необхідних результатів господарювання на землі у сфері аграрного виробництва безпосередньо залежить від способів стимулювання раціонального використання і охорони земель, що забезпечується шляхом різноманітних форм спонукання до більш продуктивної праці. На сьогодні метою економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель повинно бути збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, частина якої стає повною власністю виробників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми економічного стимулювання раціонального землекористування та охорони земельних ресурсів дедалі частіше стають предметом наукових досліджень, результати яких запроваджуються у практиці аграрного виробництва. Значний внесок у теорію та методологію дослідження проблем підвищення ефективності використання, відтворення і охорони земельних ресурсів зробили Д. С. Добряк [1], М. В. Роїк [2], П. Т. Саблук [3], В. М. Трегобчук [4], А. М. Третяк [5], Ю.Ю. Туниця [6] та ін. Проте, на сьогодні досі залишаються актуальними наукові розробки та рекомендації щодо економічного стимулювання раціонального використання та охорони сільськогосподарських підприємств за ринкових умов.

Постановка завдання. Метою статті є розробка пропозицій щодо покращення економічного стимулювання раціонального використання і охорони земель у сфері сільськогосподарського виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раціональне землекористування означає максимальне залучення до господарського обігу всіх земель та їх ефективне використання за основним цільовим призначенням, створення найсприятливіших умов для високої продуктивності сільськогосподарських угідь і одержання на одиницю площі максимальної кількості продукції за найменших витрат праці та коштів. У свою чергу, охорона земель передбачає сукупність науково обґрунтованих заходів, спрямованих на ліквідацію надмірного вилучення земельних фондів із сільськогосподарського обігу внаслідок господарської діяльності.

Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель можна трактувати як підвищення зацікавленості власників землі і землекористувачів, спрямоване на збереження та відтворення родючості ґрунтів, захист земель від негативних наслідків виробничої діяльності з метою збільшення виробництва сільськогосподарської продукції та самостійного розпорядження належної їм кількості від загального обсягу.

Потрібно сказати, що на даний час існує багато невирішених проблем законодавчого та нормативного характеру, пов'язаних із екологічнобезпечним використанням земель сільськогосподарських підприємств, які потребують державного втручання. Оскільки покращення використання земель з екологічної позиції є важливою проблемою регулювання земельних відносин з боку держави, то екологічні методи державного регулювання повинні зводитися до покращення якості земель за рахунок раціонального використання і охорони земель у напрямі максимального залучення до господарського обігу продуктивних земель та їх ефективного використання за основним цільовим призначенням, створення найсприятливіших умов для високої продуктивності сільськогосподарських угідь і одержання на одиницю площі максимальної кількості продукції за найменших витрат праці та коштів.

Здійснюючи функції регулювання земельних відносин у сфері раціонального використання земель та їх охорони, держава в особі компетентних органів повинна встановлювати правила й норми, що стосуються організації використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств. Зокрема, реалізація державної політики, спрямованої на високотехнологічне екологічнобезпечне землекористування, що відповідає характеру регульованої, соціально орієнтованої ринкової економіки, має стати базисом управління земельними ресурсами. Держава повинна регулювати процес раціонального використання земель у напрямі економічного стимулювання землевласників та надання коштів на заходи з підвищення продуктивності земельних ділянок. Основною метою такого стимулювання має бути збільшення виробництва конкурентоспроможної продукції сільськогосподарськими виробниками за мінімальної екологічної шкоди земельним ресурсам.

Перш за все, потрібно наголосити на необхідності існування загальнодержавної Програми охорони сільськогосподарських земель, яка повинна передбачати впровадження екологічно безпечних технологій господарювання та ощадливого використання земель.

Також реалізація положень економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель потребує врегулювання на загальнодержавному рівні питання плати за землю, адже вона у сучасних умовах не лише не стимулює раціональне використання земель, а навпаки – завдає значної шкоди землекористувачам. Головна причина полягає в тому, що кошти від плати за землю не використовуються на фінансування заходів, спрямованих на поліпшення використання та охорони земель. Вони йдуть на погашення бюджетних боргів держави й інші цілі, не пов'язані з вирішенням земельних проблем. Тому власники сільськогосподарських земель не одержують кошти на відтворення родючості ґрунтів, внаслідок чого знижується продуктивність угідь і погіршується їх екологічний стан.

Тому, певну стимулювальну роль у використанні земель мають відігравати пільги щодо плати за землю. На даний час законодавство не передбачає механізму пільгового кредитування громадян та юридичних осіб, які здійснюють за власні кошти заходи, передбачені загальнодержавними та регіональними програмами використання і охорони земель, хоча потреба у розробці такого механізму існує. На наш погляд, його основою повинно бути надання коштів державного бюджету на зворотній безоплатній або частково оплатній основі для здійснення заходів з використання і охорони земель.

Отже, перелічені заходи щодо економічного стимулювання підприємців як власників землі і землекористувачів до збереження продуктивних земель повинні бути присутні у процесі сільськогосподарського виробництва. Разом з тим, у випадку зниження родючості землі з вини господарюючих суб'єктів, ті повинні нести відповідальність за їх допущення, що має вирішуватися на основі адміністративних методів державного регулювання.

Так, на рівні окремих підприємств як землевласників, так і землекористувачів, варто встановити конкретні розміри штрафних санкцій в залежності від величини змиву чи пошкодження верхнього шару ґрунту, який допустив той чи інший суб'єкт господарювання. Також на законодавчому рівні слід запровадити розмір земельного податку в залежності від еколого-технологічного зонування за інтенсивністю використання земель сільськогосподарськими підприємцями при впровадженні контурно-меліоративної організації території.

Для запровадження таких заходів потрібно розробити на рівні Кабінету Міністрів України нормативну базу, що стане стимулом до більш бережливого ставлення підприємців до використовуваних ними угідь, особливо на умовах оренди. Також постає необхідність нормативного врегулювання екологічних обмежень щодо використання земель, тобто розробка на рівні уряду нормативів екологічно безпечного землекористування сільськогосподарських підприємств, оптимального співвідношення сільськогосподарських угідь окремого підприємства, якісного стану ґрунтів та їх гранично допустимого забруднення, показників деградації земель тощо.

Крім того, державне регулювання земельних відносин у сфері екології повинно передбачати: контроль і нагляд за виконанням законів, постанов і розпоряджень у центрі і на місцях; попередження земельних правопорушень, пов'язаних з нераціональним використанням земель; експертизу зміни якості ґрунту; консервацію деградованих і забруднених сільськогосподарських земель. У разі виявлення нераціонального використання земельних ділянок чи використання їх не за цільовим призначенням, а також засобів, які призвели до погіршення земель, посадова особа, яка здійснює державний контроль за використанням і охороною земель, має давати попередження з визначенням відповідного терміну щодо їх усунення. У разі повторного виявлення зазначених правопорушень винна особа повинна притягатися до адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Окремо слід згадати систему оподаткування за використання сільськогосподарських земель, яка є необхідним елементом економічного регулювання державою земельних відносин. Середня ставка земельного податку на сьогодні є дуже мізерною, тому практично не відіграє жодної стимулюючої ролі. Тому, встановлення ставки податку за використання земель залежно від їх якості та місцеположення може бути стимулом до виробництва оптимальних обсягів продукції.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, основною метою економічного стимулювання раціонального використання і охорони земель має стати високоефективне землеволодіння, всебічна охорона та розширене відтворення родючості ґрунтів і формування сталого екологічного землекористування сільськогосподарських підприємств. Застосування державою заходів екологічного впливу на підприємців-землевласників та землекористувачів повинно відбуватися в гармонії з дією загальних ринкових механізмів – лише у такому поєднанні буде максимальний ефект як у сфері сільськогосподарського виробництва, так і у сфері екологічно безпечного й раціонального використання та охорони земель.

Література

1. Добряк В. К. Еколого-економічні засади реформування землекористування в ринкових умовах / В. К. Добряк, Д. І. Бабміндра. – К. : Урожай, 2006. – 336 с.

2. Земельний кодекс України (в ред. від 25 жовтня 2001 року) [текст] // Відомості Верховної Ради України. –2002. – № 3-4.
3. Роїк М. В. Сучасні науково-обґрунтовані підходи до використання землі / М. В. Роїк. – Київ.: Видавництво „XXI” вік” – „ТРУД-ГриПол”, 2003. – 44 с.
4. Саблук П.Т. Розвиток земельних відносин в Україні / П.Т. Саблук. – К. : ННУ ІАЕ, 2006. – 396 с.
5. Сучасна аграрна політика України : проблеми становлення / П.Т. Саблук, І.І. Лукінов, В.В. Юрчишин ; за ред. П.Т. Саблука, В.В. Юрчишина. – К. : ІАЕ УААН, 1996. – С. 182-183.
6. Трегобчук В. М. Охорона земель – складова національної безпеки / В. М. Трегобчук // Вісник НАН України. – 2004. – № 9.
7. Третяк А. М. Земельні ресурси України та їх використання / А. М. Третяк, Д. І. Бабміндра. – К. : ТОВ «ЦЗРУ», 2003. – 143 с.
8. Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. Частина перша / Ю.Ю. Туниця. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 298 с.

УДК 338:625

Костриченко В.М.,
к.е.н, доцент
Солодка Л.О.,
асистент

Національний університет водного
господарства та природокористування, м. Рівне

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ АВТОМОБІЛЬНИХ ДОРІГ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Постановка проблеми. Автомобільні дороги в сучасному суспільстві є одним із найбільш суттєвих критеріїв розвитку держави. Від кількості та якості транспортних артерій залежать економічні, соціальні, екологічні, культурні показники функціонування країни, її майбутнє зростання та становище на світовій арені. Існує прямий і тісний зв'язок між наявністю та станом транспортних комунікацій та інвестиційними, інтеграційними, соціально-економічними, економіко-екологічними, антикризовими, цивілізаційними процесами в суспільстві.

Міжнародна економічна кооперація та посилення інтеграційних процесів у світі сьогодні сприяють серед іншого і зростанню міждержавних та міжконтинентальних перевезень, збільшенню транснаціональних вантажопотоків. Це в свою чергу стимулює такі напрямки розвитку як дорожньо-транспортна безпека та захист навколишнього природного середовища в процесі будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг (що є складовими також і Європейської загальної транспортної політики).

Транспортно-дорожній комплекс в цілому та дорожнє господарство, зокрема, відносяться до тих галузей, що спричиняють досить вагомий негативний вплив на навколишнє природне середовище. Транспортний рух, інтенсивність якого з кожним роком зростає, технологічні процеси автодорожніх робіт – все це відноситься до тих чинників, які погіршують екологічну ситуацію в країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретичних та практичних засад розв'язання проблем, пов'язаних із розвитком автомобільних доріг та їх негативним впливом на ресурси навколишнього природного середовища, зробили у своїх працях такі науковці як Шаповалов А.Л., Орнатський Н.П., Угненко Є.Б., Луканін В.Н., Проник Ю.Д., Павлов В.І., Шевчук Г.Я., Карасьова Л.О., Демішкан В. Ф., Гончаренко В. П., Прусенко Є.Д., Сизоненко В.В., Чоборовська І.С., Нечитайло Н.О., Храпаль О.В., Новікова А.М., Павлова Е.І. та ін. Однак, аспекти економіко-екологічного оцінювання впливу автомобільних доріг на навколишнє природне середовище, на нашу думку, наразі є недостатньо розробленими і потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою даної статті є розгляд удосконалених методичних підходів та практичних рекомендацій щодо оцінювання впливу автомобільних доріг на навколишнє природне середовище з економіко-екологічних позицій у контексті забезпечення сталого розвитку.

Для цього були вирішені наступні завдання: оцінено вплив автомобільних доріг на довкілля;